

Електронне "Державне управління: удосконалення та розвиток"
включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління
(Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)
www.dy.nayka.com.ua | № 10 2018 р. | 31.10.2018

УДК 37.014.5:378(477)

*А. В. Вербицька,
к. н. держ. упр., доцент кафедри соціальної роботи,
Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів*

ПРОЕКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ІНТЕГРОВАНА МОДЕЛЬ

*A. V. Verbytska
candidate of sciences in public administration,
associate professor of the department of social work,
Chernihiv National University of Technology*

THE PROJECT OF NATIONAL INTERNATIONALIZATION STRATEGY OF UKRAINE: THE INTEGRATED MODEL

Зростаюча міжнародна конкуренція між закладами вищої освіти вимагає від університетів оцінки, удосконалення або розробки нових стратегій, які дозволять їм розширити міжнародну спроможність. Постає необхідність набуття конкурентних переваг у залученні студентів, особливо – іноземних, включення учасників освітнього процесу до міжнародних програм обмінів, виконання спільних дослідницьких проектів, створення програм спільних дипломів тощо. У статті інтернаціоналізація вищої освіти розглядається як комплексний стратегічний процес, що інтегрує програми, заходи та ініціативи, задля зміцнення позицій університету в міжнародному просторі. Метою статті є розробка інтегрованої моделі інтернаціоналізації вищої освіти на інституційному рівні, що поєднує концепції стратегічного планування вищої освіти, консолідує комплексні компоненти та підхід залучення стейкхолдерів. Пропонована модель є основою для подальших емпіричних досліджень, а також схемою для практичного планування, що може бути корисною для управлінців у сфері вищої освіти.

The increased international competition between higher educational establishments requires from the universities evaluation, improvement or development of new strategies which will enable them to boost their international activities. There is a need to gain a competitive advantage in attracting more national and international students, involving participants of educational process into the international exchange programs, conducting joint research projects, establishing joint degree programs, etc. The process of internationalization of universities requires the development and implementation of its strategic documents. A key document in this context is the strategic plan for internationalization of the university, which specifies the purpose, priority directions of international cooperation, strategic tasks in the directions of international activities. Internationalization strategy is a basic document for the development of medium and short-term plans for international activities, which defines the key principles of decision making in the current activities of the university. The paper presents the integrated approach to internationalization, which is the basis for drafting a national strategy for the internationalization of higher education in Ukraine. Through the integrated approach,

the internationalization of higher education is seen as an comprehensive process that influences teaching, learning and the public mission of higher education institutions. Universities play a leading transformational role in society through the ability to interact with foreign partners through the exchange of experience and joint research.

Integrated internationalization of higher education is defined as a comprehensive strategic process that integrates programs, activities and initiatives, in order to strengthen the university's position in the international space. The paper is aimed at the composing of integrated model of higher education internationalization for the institutional level which links strategic planning concepts with higher education, consolidates complex components and stakeholders engagement approach. The model outlined in this paper provides a basis for further empirical research as well as a practical planning scheme for higher education managers. The paper also defines the five-staged approach to the establishing and managing of international partnership in the sphere of higher education.

Ключові слова: *інтернаціоналізація вищої освіти; стратегічне планування; інтегрована модель; мобільність; міжнародна співпраця.*

Keywords: *higher education internationalization; strategic planning; integrated model; mobility; international cooperation.*

Постановка проблеми. Завдяки комплексному підходу інтернаціоналізація вищої освіти розглядається як інтегрований процес, що впливає на викладання, навчання та суспільну місію закладів вищої освіти. Університети відіграють провідну трансформаційну роль у суспільстві завдяки можливостям взаємодії з іноземними партнерами шляхом обміну досвідом та проведенню спільних досліджень.

У сучасному глобальному конкурентному середовищі, заклади вищої освіти повинні бути більш стратегічними щодо позиціонування своїх профілів, швидко реагуючи на зміни, ключовим відгуком на які у глобальному просторі є інтернаціоналізація. Саме тому важливо розглядати інтернаціоналізацію вищої освіти у розрізі стратегічного планування з метою удосконалення як освітнього процесу так і організаційної структури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних останніх досліджень, присвячених інтернаціоналізації вищої освіти, заслуговує на увагу науковий доробок Дебич М., яка здійснила системне дослідження тенденцій та особливостей інтернаціоналізації вищої освіти у зарубіжних країнах [1]. Колективом українських авторів (Л. Горбунова, М. Дебич, В. Зінченко, І. Степаненко та О. Шипко) проаналізовано стратегії інтернаціоналізації вищої освіти у країнах Європи, визначено відмінності у таких стратегіях [2]. Для розуміння концепцій та комплексного підходу до інтернаціоналізації важливо опрацювати дослідження закордонних експертів з питань міжнародної вищої освіти: Дж. Найт, автор загальноприйнятого визначення інтернаціоналізації [3]; Ф. Альтбах та Г. де Віт розглядали інтернаціоналізацію крізь призму глобального явища в історичній ретроспективі [4]. Пропоновані підходи комплексної та інституційної інтернаціоналізації за Дж. Гудзік можуть бути парадигмою для закладів вищої освіти [5]. Л. Рамблі та Ф. Альтбах аналізували інтернаціоналізацію вищої освіти за двома напрямками. Перший - практичний (студентська мобільність, інституційна інтернаціоналізація та інші ініціативи з «локальним» фокусом). Другий – стратегічний, як правило, прерогатива держави, за яким інтернаціоналізація розглядається як глобальний тренд з акцентом на стратегічних, структурних, соціально-економічних та політичних питаннях [6]. Глибоке дослідження національних політик і програм у сфері інтернаціоналізації вищої освіти було здійснено авторами Р. Гелмс, Л. Рамблі, Л. Брайкович та Г. Мігут [7]. Заслуговує також на увагу «розумний» підхід до інтернаціоналізації вищої освіти, пропорований Л. Рамблі [8].

Аналіз джерел переконує, що існуючий вітчизняний науковий доробок, хоча і є дуже потужним, проте не охоплює усі аспекти досліджуваного явища. Відтак, убачається актуальним систематизувати вітчизняні та зарубіжні підходи та представити інтегровану модель інтернаціоналізації закладів вищої освіти.

Постановка завдання. Метою статті є розробка інтегрованої моделі інтернаціоналізації вищої освіти на інституційному рівні, що поєднує концепції стратегічного планування вищої освіти, консолідує комплексні компоненти та підхід залучення стейкхолдерів.

Виклад основного матеріалу. Інтернаціоналізація не є ізольованим від вищої освіти феноменом. Комерціалізація, завищена вартість навчання, корупція та переважання кількості над якістю впливають на процес інтернаціоналізації. Інклюзивний підхід до інтернаціоналізації повинен враховувати різноманітні соціо-економічні, політичні та демографічні фактори у різних частинах світу. Зарубіжні експерти

характеризують сучасні політики та стратегії інтернаціоналізації вищої освіти як неіklusивні, що залишають поза увагою більшість студентів світу [9; с. 17].

Стратегія європейської вищої освіти у світі – крок до більш комплексного підходу у напрямку нтеренаціоналізації. Документ визначає такі аспекти як навчальний план, інноваційний зміст та координаційна політика. Ефективні стратегії мають також включати розвиток міжнародної освітньої складової, стратегічні партнерства, працевлаштування, регіональний розвиток, дослідження та інновації тощо. Європейський Союз (ЄС) розглядає інтернаціоналізацію вищої освіти в трьох аспектах: 1) мобільність студентів та викладачів; 2) внутрішньонаціональна інтернаціоналізація та онлайн-навчання; 3) стратегічна співпраця та розвиток потенціалу. Стратегія визнає, що програми навчання за кордоном не є загальнодоступними, відтак зростає роль внутрішньонаціональної інтернаціоналізації [10; с. 3].

На думку М. Тамтік, інтернаціоналізація вищої освіти розвинених країн має надто глобальні пріоритети з макро-географічним фокусом; такий підхід унеможлиблює інтернаціоналізацію регіонів [11; с. 8].

Як відзначають Н. Флоріч та А. Вейга, інтернаціоналізація у вищій освіті хоча більшою мірою і залежить від глобалізаційного контексту, переважно залишається визначеною національним законодавством, культурою та системою. За твердженням авторів, немає єдиної універсальної відповідної моделі інтернаціоналізації; тому необхідно формувати унікальні підходи до інтернаціоналізації, адаптовані до національних систем вищої освіти із урахуванням внутрішнього потенціалу та зовнішніх факторів [12; с. 169-170].

За Р. Куленом, підвищення міжнародної мобільності є додатковим бонусом у процесі розвитку так званих «навичок XXI століття». Завдання підготовки студентів до майбутнього настільки значне, що постає питання про доцільність впровадження принципів інтернаціоналізації вже на рівні середньої, а не тільки вищої освіти [13; с. 5].

Процес інтернаціоналізації вищої освіти розвивається завдяки динамічно еволюційним політичним, економічним, соціокультурним та академічним факторам. Сукупність цих факторів залежно від регіону, країни, вищого навчального закладу або конкретної освітньої програми набуває різних форм. Універсальної моделі інтернаціоналізації не існує. Існуючі регіональні та міждержавні розходження інтернаціоналізації постійно змінюються, так само як і відмінності між підходами до інтернаціоналізації, що використовуються в різних університетах [14; с. 100].

Дослідження свідчать про те, що більшість закладів вищої освіти визначили стратегічні цілі, пов'язані з інтернаціоналізацією або у формі окремих стратегій інтернаціоналізації або інтегрували їх до загальних інституційних стратегій. Дослідження також демонструють, що ключовим пріоритетом інтернаціоналізації є мобільність студентів та викладачів. Аналіз стратегічних планів свідчить, що в ЄС заклади вищої освіти відійшли від розгляду інтернаціоналізації як самоцілі, а все більше сприймають її як інструмент для вищої освіти щодо реалізації своїх завдань (забезпечення якості освіти та досліджень, ефективного залучення громади, впровадження інновацій). Враховуючи різноманітність прогамних документів ЄС, закладам вищої освіти пропонується розробити більше десяти окремих стратегій: стратегія навчання та викладання, стратегія інтернаціоналізації, стратегія досліджень та інновацій, стратегія співпраці з бізнесом, стратегія смарт-спеціалізації, стратегія регіонального залучення, стратегія віртуального навчання, стратегія відкритої освіти тощо. Проте враховуючи підхід політики, заснованої на доказах, у ЄС підтримується інтеграція різноманітних стратегічних цілей [15; с. 27-28].

Зростаючі показники міжнародного виміру вищої освіти, такі як мобільність, вивчення іноземних мов, інтернаціоналізація навчальних планів, фінансування міжнародних заходів тощо, переконують, що заклади вищої освіти ЄС на сьогодні є більше інтернаціоналізовані. У той же час експерти стурбовані питаннями цінності інтернаціоналізації, мультикультурного діалогу та відкритості освітніх систем [16; с. 40].

Процес інтернаціоналізації університетів вимагає розробки і впровадження супроводжуючих її реалізацію стратегічних документів. Ключовим документом у цьому контексті є стратегічний план інтернаціоналізації університету, в якому вказується мета, пріоритетні напрямки міжнародного співробітництва, стратегічні завдання за напрямками діяльності.

Проведений аналіз стратегічних документів з інтернаціоналізації українських та закордонних закладів вищої освіти дозволяє визначити найпоширеніші стратегічні напрями міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти:

- формування, підтримка та просування позитивного іміджу університету в світовому освітньому просторі;

- експорт освітніх послуг / рекрутинг іноземних студентів;
- встановлення та розвиток партнерських зв'язків з університетами та науковими установами зарубіжних країн, підготовка двосторонніх договорів про співробітництво в сфері освіти, науки і культури;
- залучення зарубіжних грантів і стипендій;
- академічна мобільність;
- підвищення кваліфікації викладачів за кордоном;
- реалізація спільних освітніх програм із зарубіжними партнерами;
- збільшення кількості навчальних планів і дисциплін, що викладаються англійською мовою.

Стратегічний план інтернаціоналізації є базовим документом при розробці середньострокових і короткострокових планів по міжнародній діяльності, що визначає ключові принципи прийняття рішень в поточній діяльності університету. Стратегічний план інтернаціоналізації університету є підставою для розробки щорічного плану роботи відділу міжнародних зв'язків та інших підрозділів на навчальний рік.

У контексті проведеного дослідження пропонується інтегрований підхід до інтернаціоналізації, що є основою для розробки проекту національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти України. Інтегрована інтернаціоналізація вищої освіти – комплексний стратегічний процес, що інтегрує програми, заходи та ініціативи, задля зміцнення позицій університету в міжнародному просторі. Інтегрована модель інтернаціоналізації включає п'ять взаємопов'язаних компонентів (рис. 1).

1) *Інтернаціоналізація навчання.* Навчання студентів є рушійним елементом інтернаціоналізації університету. Інтернаціоналізований навчальний план забезпечує студентів міжнародними компетенціями з урахуванням глобальних перспектив. Результати глобально-орієнтованого навчання формують специфічні вимоги до знань і умінь студентів, що мають бути закладені в навчальних планах та освітніх програмах:

- Загальні освітні вимоги. Курси з фокусом на іноземні мови, регіональні студії та глобальні питання включаються до навчальних планів.

- Інтернаціоналізовані курси та дисципліни. Курси, що спрямовані на міжнародні перспективи з фокусом на глобальні питання у специфічній галузі.

- Спільні навчальні програми. Програми та заходи вирішують глобальні проблеми, закріплюють міжнародні елементи навчального плану, забезпечують дискусію та взаємодію між студентами різного рівня та підтримують інтеграцію і успіх міжнародних студентів.

Рис. 1. Інтегрована модель інтернаціоналізації закладу вищої освіти

- Результати навчання студентів. Міжнародна цільова компетентність включається в загально професійні навчальні курси навчальних досягнень і оцінки досягнень студентів.

- Віртуальна інтернаціоналізація. Технології та інновації використовуються для поглиблення глобального навчання, наприклад через онлайн-навчання, спільні курсові роботи, взаємодію зі студентами та викладачами за кордоном тощо.

- Академічна мобільність студентів та викладачів (вихідна та вхідна) є фокусом інтернаціоналізації. Мобільність студентів та викладачів до інших країн сприяє набуттю ними міжнародного досвіду, у той час як вхідна мобільність закордонних викладачів і студентів – зміцненню міжнародного іміджу університету серед зарубіжних партнерів.

- Навчання іноземних громадян. Широка освітня пропозиція, програми орієнтації та адаптації іноземних студентів, послуги структурних підрозділів та спеціально організовані заходи приваблюють на навчання та сприяють максимізації освітніх результатів іноземних громадян.

- Політика перезарахування кредитів дозволяє студентами отримувати кредити за кордоном, які будуть перезараховані.

- Програми адаптації та підтримки іноземних студентів дозволяють максимізувати результати навчання.

2) *Інтернаціоналізація викладання та наукової діяльності.* Інститути/факультети/кафедри як драйвери викладання та дослідницької діяльності відіграють центральну роль в інтернаціоналізації університету. Механізми забезпечення політики інтернаціоналізації університету сприяють розвитку міжнародних компетенцій, створюючи умови для максимізації впливу міжнародного досвіду на навчання студентів:

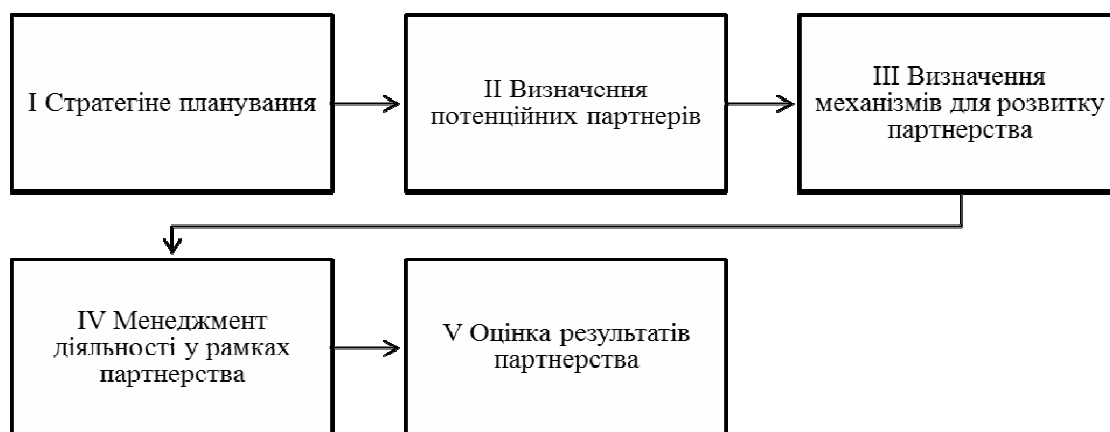
- Мобільність інститутів/факультетів. Адміністративно-організаційні та фінансові механізми політики університету підтримують участь науково-педагогічних працівників в міжнародних програмах, проектах, стажуваннях тощо.

- Професійний розвиток. Запрошення іноземних викладачів та фахівців до університету допомагає розвинути міжнародні компетенції науково-педагогічних працівників та інкорпорувати міжнародний досвід у їх викладацьку діяльність.

- Кадрова політика. Досягнення в міжнародній діяльності, досвід та перспективи розвитку міжнародних зв'язків є серед критеріїв оцінки працівників.

3) *Міжнародна співпраця та партнерство.* Встановлення успішних міжнародних партнерств та ефективний менеджмент міжнародної співпраці є ключовим аспектом інтернаціоналізації закладів вищої освіти. Міжнародні зв'язки забезпечують викладачів та студентів міжнародним досвідом, сприяють удосконаленню навчальних планів і освітніх програм, підвищують статус закладу вищої освіти.

Визначено 5-етапний підхід до встановлення та управління міжнародним партнерством у сфері вищої освіти (рисунок 2).

Рис. 2. Етапи встановлення та управління міжнародним партнерством у сфері вищої освіти

1 етап - Стратегічне планування. Міжнародне співробітництво закладів вищої освіти інтегрується в загальну місію університету з урахуванням наявних фінансових та людських ресурсів.

II етап - Визначення потенційних партнерів. Конференції, семінари та інші заходи міжнародного рівня розглядаються як можливості для встановлення контактів для подальшої співпраці. Важливим є аналіз систем вищої освіти країн-потенційних партнерів, що дає змогу визначити пріоритетні напрями співробітництва.

III Визначення механізмів для розвитку партнерства. Огляд можливих форм та напрямів співробітництва дозволить визначити оптимальну систему заходів у рамках окремого партнерства. Після підписання договорів про співпрацю спільно з партнерами розробляється поточний план дій на виконання завдань угоди про співробітництво.

IV Менеджмент діяльності у рамках партнерства. Для реалізації поставлених задач партнерства необхідно визначити стейкхолдерів, зацікавлених результатами співпраці, та відповідальних осіб/підрозділи за звітування.

V Оцінка результатів партнерства. Поточний моніторинг та заключна оцінка дозволить визначити доцільність подальшого партнерства та необхідність внесення змін до умов угод про співпрацю та планів щодо їх реалізації.

4) *Взаємодія стейкхолдерів*. Стратегічне планування із залученням ключових зацікавлених сторін визначає пріоритети інтернаціоналізації університету та сприяє розробленню ефективної дорожньої карти для впровадження запланованих змін. Механізми оцінювання забезпечують дотримання відповідальності сторонами:

- Державний рівень. Інтернаціоналізація університету базується на пріоритетах національної політики з урахуванням критерії та показників успішності інтернаціоналізації.

- Учасники освітнього процесу. На рівні університету повинні проводитися фокус-групи, дискусії та опитування серед студентів та науково-педагогічних працівників для визначення пріоритетів та «слабких місць» у процесах інтернаціоналізації.

- Роботодавці виступають зацікавленою стороною в результатах інтернаціоналізації, оскільки отримують фахівців з міжкультурними компетентностями.

- Громада. Інтернаціоналізація університету як центру суспільного розвитку має задовольняти потреби громади, зміцнюючи міжнародний статус міста та регіону.

5) *Лідерство в управлінні інтернаціоналізацією*. Участь керівництва університету та відповідних адміністративних структур є основою для впровадження інтернаціоналізації:

- Керівництво вищої ланки. Ректор та проректор з міжнародної діяльності є координаторами політики інтернаціоналізації університету.

- Відділ міжнародних зв'язків/міжнародного співробітництва здійснює реалізацію процесу інтернаціоналізації університету.

- Відділ наукових проєктів/наукової діяльності відповідає за інтернаціоналізацію наукового процесу університету.

- Координатори міжнародної діяльності інститутів/факультетів та кафедр відповідальні за планування, впровадження та звітування щодо міжнародних активностей у рамках своїх структурних підрозділів.

- Гаранти освітніх програм відповідальні за інтернаціоналізацію програм підготовки здобувачів вищої освіти всіх рівнів в університеті.

Інтегрована модель інтернаціоналізації визначає такі ресурсні можливості інтернаціоналізації університету:

- Диверсифікація фінансових джерел через грантову та зовнішньоекономічну діяльність;

- Інформаційна база щодо міжнародних можливостей отримання грантів, стипендій та участі в міжнародних програмах і проєктах;

- Використання можливостей соціальних мереж, веб-ресурсів та ЗМІ;

- Партнерство з органами місцевої влади, бізнес-сектором та громадськими організаціями через залучення до міжнародних заходів та проєктів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Інтернаціоналізація освіти все в більшій кількості країн стає об'єктом і предметом цілеспрямованої політики з боку держави, орієнтованої на вирішення конкретних культурних, політичних і соціальних проблем всередині країни. Сьогодні кожна установа освіти повинна мати власну стратегію інтернаціоналізації діяльності. Такі стратегії повинні базуватися на парадигмі значущості інтернаціоналізації діяльності закладів вищої освіти для підвищення якості навчання і досліджень, формування необхідних професійних компетенцій випускників, набуття міжнародного визнання та репутації, підвищення національної та міжнародної конкурентоспроможності. Для закладів вищої освіти України важливо трансформувати підходи до інтернаціоналізації як механізму, що систематично сприяє інституційному розвитку, удосконаленню освітнього процесу та залученню зацікавлених сторін. Європейський простір вищої освіти дає безліч успішних прикладів та практик інтернаціоналізації та заохочує до обміну досвідом між закладами вищої освіти у цьому напрямку. У полі подальших розвідок залишаються механізми впровадження кращих зарубіжних практик інтернаціоналізації в систему національної вищої освіти.

Література.

1. Дебич, М.А. (2017), *Інтернаціоналізація вищої освіти: світовий досвід*: монографія, Суми: Університетська книга, 291 с.

2. Горбунова Л., Дебич М., Зінченко В., Степаненко І. та Шипко, О. (2016), *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду інтернаціоналізації вищої освіти на основі культурно-гуманітарних стратегій* (частина II): препринт (аналітичні матеріали), К.: ІВО НАПН України, 144 с.

3. Altbach, P.G. and De Wit, H. (2015) "Internationalization and global tension: Lessons from history", *Journal of studies in international education*, vol. 19 (1), pp. 4-10.

4. Hudzik, J.K. (2011), *Comprehensive Internationalization: From Concept to Action*, [Online], available at: www.nafsa.org/cizn (Accessed 13 Sep 2018).
5. Rumbley, L.E. and Altbach P.G. (2016), "The local and the global in higher education internationalization", *Global and local internationalization*, Sense Publishers, Rotterdam, pp. 7-13.
6. Helms, R.M., Rumbley, L.E., Brajkovic, L., and Mihut, G. (2015), *Internationalizing higher education worldwide: National policies and programs*, Washington, DC: American Council on Education, [Online], available at: <https://www.acenet.edu/news-room/Documents/National-Policies-and-Programs-Part-1-Global.pdf> (Accessed 13 Sep 2018).
7. Rumbley, L.E. (2015), "Intelligent Internationalization": A 21st Century Imperative", *International Higher Education*, vol. 80, pp. 16-17.
8. Knight, J. (2011), "Five myths about internationalization", *International higher education*, [Online], vol. 62, available at: <https://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ihe/issue/view/838> (Accessed 13 Sep 2018).
9. Wit, H. and Jones E. (2018), "Inclusive Internationalization: Improving Access and Equity", *International Higher Education*, vol. 93, pp. 16-18.
10. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (2014), *European higher education in the world* [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52013DC0499> (Accessed 13 Sep 2018).
11. Tamtik, M. (2017), "Who governs the internationalization of higher education? A comparative analysis of macro-regional policies in Canada and the European Union", *Comparative and International Education*, [Online], vol. 46, available at: <http://ir.lib.uwo.ca/cie-eci/vol46/iss1/2> (Accessed 13 Sep 2018).
12. Frølich, N., Veiga, A., and de Dezembro, R.P. (2005), "Competition, cooperation, consequences and choices. Internationalisation in higher education", *EAIE/EAIR Joint Seminar*, Amsterdam, [Online], vol. 22, p. 23, available at: https://www.researchgate.net/publication/225083900_Competition_cooperation_consequences_and_choices_Internationalisation_in_higher_education (Accessed 13 Sep 2018).
13. Kehm, B.M. and Teichler, U. (2007), "Research on internationalisation in higher education", *Journal of Studies in International Education*, vol. 11(3-4), pp. 260-273.
14. Coelen, R. (2015), "Why Internationalize Education?", *International Higher Education*, vol. 83, pp. 4-5.
15. Вербицька, А.В. (2017), *Інтеграція вищої освіти України в європейській освітньо-науковий простір*, Чернігів, 212 с.
16. Wit, H., Hunter, F., Howard, L., and Egron-Polak, E. (2015), *Internationalisation of Higher Education* [Online], available at: [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/.../2015/.../IPOL_STU\(2015\)540370_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/.../2015/.../IPOL_STU(2015)540370_EN.pdf).
17. Curaj, A., Matei, L., Pricopie, R., Salmi, J. and Scott, P. (2015), *The European Higher Education Area: between critical reflections and future policies* [Online], available at: <https://www.springer.com/la/book/9783319187679> (Accessed 13 Sep 2018).

References.

1. Debych, M.A. (2017), *Internatsionalizatsiia vyschoi osvity: svitovyy dosvid [Internationalization of higher education: international experience*, Sumy: Universytetska knyha, 291 p.
2. Horbunova, L., Debych, M., Zinchenko, V, Stepanko, I. and Shypko, O. (2016), *Analiz providnoho vitchyznianoho ta zarubizhnoho dosvidu internatsionalizatsii vyschoi osvity na osnovi kul'turno-humanitarnykh stratehij [Analysis of the leading national and international experience of higher education internationalization on the bases of cultural-humanitarian strategies] (part II): preprint (analytical materials)*, K.: IVO NAPN Ukraine, 144 p.
3. Altbach, P.G. and De Wit, H. (2015) "Internationalization and global tension: Lessons from history", *Journal of studies in international education*, vol. 19 (1), pp. 4-10.
4. Hudzik, J.K. (2011), *Comprehensive Internationalization: From Concept to Action*, [Online], available at: www.nafsa.org/cizn (Accessed 13 Sep 2018).
5. Rumbley, L.E. and Altbach P.G. (2016), "The local and the global in higher education internationalization", *Global and local internationalization*, Sense Publishers, Rotterdam, pp. 7-13.
6. Helms, R.M., Rumbley, L.E., Brajkovic, L., and Mihut, G. (2015), *Internationalizing higher education worldwide: National policies and programs*, Washington, DC: American Council on Education, [Online], available at: <https://www.acenet.edu/news-room/Documents/National-Policies-and-Programs-Part-1-Global.pdf> (Accessed 13 Sep 2018).
7. Rumbley, L.E. (2015), "Intelligent Internationalization": A 21st Century Imperative", *International Higher Education*, vol. 80, pp. 16-17.
8. Knight, J. (2011), "Five myths about internationalization", *International higher education*, [Online], vol. 62, available at: <https://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ihe/issue/view/838> (Accessed 13 Sep 2018).
9. Wit, H. and Jones E. (2018), "Inclusive Internationalization: Improving Access and Equity", *International Higher Education*, vol. 93, pp. 16-18.

10. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (2014), *European higher education in the world* [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52013DC0499> (Accessed 13 Sep 2018).

11. Tamtik, M. (2017), "Who governs the internationalization of higher education? A comparative analysis of macro-regional policies in Canada and the European Union", *Comparative and International Education*, [Online], vol. 46, available at: <http://ir.lib.uwo.ca/cie-eci/vol46/iss1/2> (Accessed 13 Sep 2018).

12. Frølich, N., Veiga, A., and de Dezembro, R.P. (2005), "Competition, cooperation, consequences and choices. Internationalisation in higher education", *EAIIE/EAIR Joint Seminar*, Amsterdam, [Online], vol. 22, p. 23, available at: https://www.researchgate.net/publication/225083900_Competition_cooperation_consequences_and_choices_Internationalisation_in_higher_education (Accessed 13 Sep 2018).

13. Kehm, B.M. and Teichler, U. (2007), "Research on internationalisation in higher education", *Journal of Studies in International Education*, vol. 11(3-4), pp. 260-273.

14. Coelen, R. (2015), "Why Internationalize Education?", *International Higher Education*, vol. 83, pp. 4-5.

15. Verbytska, A.V. (2017), *Intehratsiia vyschoi osvity Ukraïny v ievropejs'kyj osvith'o-naukovyj prostir [Integration of higher education of Ukraine into the European educational-scientific area]*, Chernihiv, 212 p.

16. De Wit, H., Hunter, F., Howard, L., and Egron-Polak, E. (2015), *Internationalisation of Higher Education* [Online], available at: [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/.../2015/.../IPOL_STU\(2015\)540370_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/.../2015/.../IPOL_STU(2015)540370_EN.pdf) (Accessed 13 Sep 2018).

17. Curaj, A., Matei, L., Pricopie, R., Salmi, J. and Scott, P. (2015), *The European Higher Education Area: between critical reflections and future policies* [Online], available at: <https://www.springer.com/la/book/9783319187679> (Accessed 13 Sep 2018).

Стаття надійшла до редакції 15.10.2018 р.